

Vastaus aloitteeseen/ Valtuustoaloite koulumummo- ja kouluvaaritoiminnan käyttöönotosta Kuopiossa

Sivistyslautakunta 17.02.2026
7975/12.00.00/2024

Valmistelijat / lisätiedot:
opetusjohtaja Silja Silvennoinen, puh. 044 718 4003
etunimi.sukunimi(at)kuopio.fi

Päätösehdotus

vs. sivistysjohtaja Pekka Vähäkangas

Sivistyslautakunta antaa kaupunginhallitukselle ja edelleen kaupunginvaltuustolle oheisen vastauksen koulumummo- ja kouluvaaritoiminnan käyttöönottoa Kuopiossa koskevaan valtuustoaloitteeseen.

Päätös

Selostus

Kuopion kaupunginvaltuutettu Saara Karkulahti on jättänyt valtuustoaloitteen koulumummo- ja kouluvaaritoiminnan käynnistämisestä Kuopion kouluissa, korostaen Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisia periaatteita ja Unicefin Lapsiystävällinen kunta -tavoitteita. Aloitteessa tuodaan esiin koulukiusaamisen lisääntyminen ja oppimisen tuen haasteet sekä ikäihmisten osallisuuden merkitys yhteisössä. Toiminnassa vapaaehtoiset ikäihmiset tukisivat oppilaita ja koulurauhaa, mikä hyödyttäisi kaikkia osapuolia. Aloitteessa ehdotetaan, että kaupungin kasvun ja oppimisen palvelualue luo periaatteet ja mahdollistaa toiminnan käyttöönottamisen kaikissa kouluissa Kuopiossa.

Koulumummo ja kouluvaaritoiminta on vapaaehtoistoimintaa, jossa ikäihmiset osallistuvat koulujen arkeen lasten ja kouluyhteisön tukena. Toimintaa on toteutettu eri puolilla Suomea usean vuoden ajan, ja sen keskeisenä tavoitteena on lisätä lasten hyvinvointia ja koulurauhaa, vahvistaa yhteisöllisyyttä sekä tarjota ikäihmisille mahdollisuus merkitykselliseen osallisuuteen. Toiminta ei korvaa koulun henkilökuntaa, eikä vapaaehtoisilla ole opetuksellista tai kasvatuksellista vastuuta, vaan he toimivat koulun henkilöstön tukena ennalta sovituissa tehtävissä. Kuntien ja koulujen kokemusten perusteella toiminta on ollut pääosin myönteistä ja sitä on pidetty matalan kynnyksen keinona vahvistaa kouluyhteisöä. Oppilaille toiminta tuo lisää turvallisia aikuisia, yksilöllistä huomiota ja tukea, mikä voi lisätä kouluviihtyvyyttä ja ehkäistä kiusaamista. Opettamisen työrauha ja mahdollisuudet kohdata oppilaita paranevat, kun luokassa tai koulun arjessa on mukana lisääikäinen tukemassa toimintaa. Ikäihmisille vapaaehtoistoiminta tarjoaa merkityksellistä tekemistä, mahdollisuuden sosiaalisiin kontakteihin ja kokemuksen osallisuudesta. Lisäksi sukupolvien välinen vuorovaikutus vahvistuu, mikä on koettu arvokkaaksi sekä lasten että ikäihmisten näkökulmasta.

Suomessa koulumummo ja kouluvaaritoimintaa on toteutettu useilla eri tavoilla. Osassa kunnista toiminta on ollut kuntavetoista siten, että kunta koordinoi vapaaehtoisten rekrytointia, perehdytystä ja yhteistyötä koulujen kanssa. Tällaisia esimerkkejä ovat muun muassa Paimio ja Naantali, joissa toimintaa ohjataan keskitetysti ja koulut sopivat vapaaehtoisten kanssa tarkemmista käytännöistä. Kuntavetoisen mallin etuna on toimintatapojen yhdenmukaisuus sekä koulujen tasavertainen kohtelu. Toisilla paikkakunnilla toiminnan koordinointi on annettu järjestöille, joilla on vakiintunutta kokemusta vapaaehtoistyön organisoinnista. Näissä malleissa järjestö vastaa vapaaehtoisten kouluttamisesta, tukemisesta ja rekrytoinnista, ja koulu tekee yhteistyötä järjestön kanssa ennalta sovituin periaattein. Joissakin kunnissa toiminta on puolestaan lähtenyt liikkeelle yksittäisten koulujen aloitteesta ilman kuntatasoisia linjauksia. Myös Kuopiossa on yksittäisiä kouluja, joissa on toiminut koulumummoja ja -vaareja. Toimintamallit vaihtelevat usein kouluittain, ja vastuut sekä menettelytavat voivat jäädä epäselviksi, mikä on useilla paikkakunnilla johtanut tarpeeseen luoda selkeät yhteiset periaatteet.

Koulumummo ja kouluvaaritoiminnassa on Suomessa ollut mukana useita valtakunnallisia ja paikallisia järjestöjä. Merkittävin toimija on Mannerheimin Lastensuojeluliitto, jonka Kylämummit ja vaarit toiminta ulottuu myös kouluihin ja joka tarjoaa koulutettuja vapaaehtoisia lasten parissa toimimiseen. Lisäksi Kouluvaarit ry on toiminut erityisesti Turun seudulla jo yli kahdenkymmenen vuoden ajan ja keskittynyt nimenomaan koulumaailmaan. Suomen Punaisen Ristin paikallisosastot ovat käynnistäneet koulumummo ja vaaritoimintaa osalla paikkakunnista osana omaa vapaaehtoistyötään. Järjestöpohjaiselle toiminnalle on tyypillistä, että järjestö huolehtii vapaaehtoisten perehdytyksestä, tuesta sekä toimintaan liittyvistä hallinnollisista velvoitteista.

Toiminnan käynnistäminen edellyttää selkeitä sopimuksia ja yhteisiä menettelyjä. Hyvien käytäntöjen mukaan vapaaehtoistoiminnasta laaditaan kirjallinen sopimus tai toimintaohje, jossa määritellään vapaaehtoisen rooli, tehtävät ja vastuut sekä suhde koulun henkilöstöön. Vapaaehtoiset sitoutuvat salassapitoon ja tietosuojan noudattamiseen, ja heille järjestetään perehdytys koulun toimintakulttuuriin. Keskeinen edellytys toiminnalle on myös lasten turvallisuuden varmistaminen. Lain lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) mukaan vapaaehtoistoiminnassa lasten kanssa toimivalta henkilöltä edellytetään rikosrekisteriote, mikäli toiminta on säännöllistä ja tapahtuu ilman huoltajan läsnäoloa. Ote tarkastetaan ennen toiminnan alkamista, mutta sitä ei saa säilyttää tai kopioida.

Suomessa käytössä olevien mallien perusteella koulumummo ja kouluvaaritoiminta on kustannuksiltaan vähäistä, vapaaehtoisuuteen perustuvaa ja pääosin myönteisesti arvioitua. Toiminnan käynnistämiseen liittyy kuitenkin myös haasteita, jotka on syytä huomioida etukäteen. Ilman selkeitä kuntatasoisia periaatteita vastuut ja roolit voivat jäädä epäselviksi, mikä voi aiheuttaa epävarmuutta kouluissa ja vapaaehtoisissa. Puutteellinen perehdytys voi lisätä tietosuojaan ja lapsen oikeuksiin liittyviä riskejä, ja toiminta voi muodostua koulujen välillä epätasaiseksi, jos yhteisiä linjauksia ei ole. Vastuukysymykset on syytä selvittää tarkasti toiminnan käynnistymisen yhteydessä. Toiminnan organisoimiseen ja arjen pyörittämiseen ei ole mahdollista varata hallinnossa resursseja, sillä työmäärä on tällä hetkellä erittäin suuri. Käynnistäminen vaatii siis resurssointia koulujen tasolla. Rehtorin vastuuta ja yksittäisen opettajan velvollisuutta ohjata ja valvoa koulumummon tai vaarin toimintaa ei voida sivuuttaa. Toimintaan ei voida myöskään velvoittaa mitään koulua, rehtoria tai opettajaa. Mukaan lähteminen tulee olla kouluille vapaaehtoisuuteen perustuvaa.

Kokemusten ja selvitysten perusteella koulumummo- ja kouluvaaritoiminnalla on havaittu useita myönteisiä vaikutuksia. Vastauksena valtuusaloitteeseen selvitämme Kuopiossa koulujen olemassa olevia käytänteitä koulumummojen ja -vaarien osalta sekä tutkimme mahdollisuuksia laajentaa toimintaa uusiin halukkaisiin kouluihin. Hyvinvoinnin ja yhteisöllisen opiskeluhuollon suunnittelija on mukana selvittämässä toiminnan käynnistymisen edellytyksiä koulujen ja vapaaehtoisjärjestöjen kanssa sekä laatii tarvittaessa pelisääntöjä toiminnalle. Mukaan lähtevät koulut vastaavat mahdollisten vapaaehtoisten rekrytoinnista, perehdyttämisestä ja valvonnasta yhteisesti sovittujen pelisääntöjen mukaisesti.

Toimivallan peruste

Kuopion kaupungin hallintosääntö 30 §

Vaikutusten arviointi

Päätösten vaikutusten ennakkoarviointia ei tehdä, kun kyseessä on valitukseen vastaaminen (KH 21.10.2024, § 293).

Liitteet 7975/2024 liite: Valtuustoaloite koulumummo ja kouluvaaritoiminnan käyttöönotosta Kuopiossa